

O SLOVENSKI RIMI

V zadnjem času se kar naprej množijo očitki pesnikom in prevajalcem, češ da ne rabijo čistih rim. Oglejmo si torej slovensko rimo v preteklosti in skušajmo ugotoviti, v čem in koliko imajo očitarki prav.

Rima je nekakšen odmev, ob vsakem odmevu pa moraš imeti vtis, da je podoben glasu, ki ga je izzval. Zatorej lahko pritrdimo Isačenko (Slovenski verz, str. 98), da nečistih rim pravzaprav sploh ni: rima je ali je pa sploh ni. Kaj posameznim narodom zveni odmevu podobno, to je seveda druga stvar, zadeva »narodnega ušesa«. Ponekod mirno stikajo dolge vokale s kratkimi, drugod je to ostro prepovedano. Nемеc n. pr. sliši odmev v stikanju zaokroženih in nezaokroženih samoglasnikov (Höhe — gehe; Hütte — Bitte), Francozu je to grozota. Slovenskemu ušesu zvenijo dokaj nenavadno ruski stiki, kakor mályj — ustáloj; pástbišče — raz by ješče; izmjátyj — kogda-to, za Rusa pa so nemogoče slovenske rime na goli vokal: okó — hudó (Isačenko, ib. 93).

Potemtakem je treba ugotoviti, kaj se slovenskemu ušesu zdi odmev ali, natančneje povedano, kaj slišijo za odmev pripadniki tistih slovenskih narečij, katera so osnova našemu knjižnemu jeziku. Usoda je hotela, da sta ustanovitelja naše vezane besede Gorenjca: Vodnik in Prešeren sta stikala verze po svojem gorenjskem posluhu in to gorenjsko uho je bilo dokaj izbirčno. Ni trpelo stikanja kratkega z dolgim vokalom (napačno *čas — vás*, prav *čas — obráz, vás — lás*) ne ozkega s širokim (napačno *vóda — usóda, sêlo — gorélo*, prav *usóda — nezgóda, sêlo — žêlo*). Polglasnik se ne rima z vokalom *e* (napačno *pəs — brèz, stəbər — večér, vən — lèn*, prav *vən — sən*). Vendar Gorenjcu uho še daleč ni tako občutljivo, kakor je Dolenjčevo, ker Gorenjec ne pozna diftongiranja vokalov. V gorenjščini se vežejo *slovó — glavó, pojó — lepó, vesela — pela, prevzetne — umetne*. V dolenjščini to ne bi bile rime: *slovú — glavuó, pojuó — lepú, vesiéla — péila, prevziétne — uméitne*. Dolenjsko stikanje bi bilo zares prezamotano, domala vsem drugim narečjem nedostopno. Kljub temu so ga nekateri teoretiki hoteli uveljaviti. Valjavcu, Levstiku in Škrabcu n. pr. ni bila čista rima *goré — pové*. Uprl se je Stritar, češ »ker se ta razloček v govoru ne dela povsod — Gorenjec n. pr. nima celo sluha zanj — mislimo, da bi se smelo tu vendar malo odnehati in taki pregreški spregledati pesniku, ako se sicer pošteno vede«.

Potemtakem mirno lahko trdimo, da se je v rimi uveljavil gorenjski slušni vtis, ki ga je uvedel Vodnik, potrdil in dognal pa Prešeren. Ker je imel Prešeren silen vpliv na poznejše pesnike, se je ta osnova slovenskega rimanja obdržala tako rekoč nespremenjena prav do današnjega dne. Ne rečem, da marsikdo ne greši proti nji, vendar se to dogaja bolj iz neznanja kakor zavestno, ker pripadniki nekaterih narečij sploh ne poznajo gorenjskih glasov, n. pr. polglasnika, širokih ali ozkih vokalov. Res je sicer, da je rima tisto, kar sonarodnjaki občutijo za odmev, toda ta odmev mora v glavnem le ustrezati knjižni izreki, sicer to niso rime knjižnega jezika.

Praden preidemo k analizi rima pri posameznih pesnikih, moramo omeniti še neko posebnost slovenske rime v nasprotju z običajem pri drugih slovanskih narodih, to je rimanje nenaglašenih samoglasnikov s kratko poudarjenimi ali med seboj. O tem je spregovoril tudi Isačenko (Slovenski verz, str. 94). Prešeren n. pr. rima *vínejò — séžejó; róžicè — deklè*. Isačenko se moti, ko pravi, da je ta pojav samo v moških rimah na odprt zlog. Slučajno je v pretežni večini primerov odprt zlog, so pa tudi taki z zaprtim, n. pr. v *ljubéznenih sanjáh — zleteli v pésmicáh*. Isačenko je mnenja, da je v tem vplivala na Prešerna nemška poezija. Njegov sklep nikakor ni nujen, saj nahajamo tako stikanje dokaj redno že pri Vodniku, pri Trubarju in v narodni pesmi. Svojo trditev je omilil že sam Isačenko, ko je dejal, da je ta oblika rime prišla iz nemške narodne pesmi v slovensko. Mogoče, toda prepričljivo tudi to ni. Najlaže bi nemški vpliv dopustili, recimo, za pesmi v Trubarjevem Katekizmu. Trubar rima n. pr. *ne rodi za luskú blagú — od kigar je tu nemu posójenú; vári sè — potúpil sè; z nadlúgamì — gori vzamì; dját — várovát; spómleñì — pogúbleñì*. Vendar je čisto očitno, da se včasih zadovolji že s samo asonanco ali pa z zlaganjem v zadnjem nepoudarjenem zlogu. Tudi ni dvoma, da mu gre za grafično rimo, kakor priča pisava *red — prekled; (e)điniga — začetga* (= začetka); *kerščan — izveličan; v enim listi* (sicer piše *listej*) — *evangelisti; pridiguje — oznanite*. Skladanje v nenaglašenem zlogu je zelo pogostno: *družino — ženo; hotela — rekla; človekom — z nošenom* (= nošenjem); *boga — vsigamogočiga; sovraži — zape-lavši* itd.

Nemški vpliv bi bil tudi mogoč v Zaštitnem vošenju Jožefa Zizenčelija (Valvazorju), vendar se tu dá misliti tudi na srednjeveško cerkvenolatinsko pesem. V tem voščilu nahajamo rime *srečne stè — rezsvétlitè; zjútrnú — mladú; škódvati — prebívati; pomagaste — predaste*.

Nikakor pa mi ne gre v glavo, da bi tako vezanje v slovenski narodni pesmi moralo biti po nemški. Se pa že rajši ozrem za kako drugo razlago, posebno ker zanjo nismo v škripcih. Prva bi bila ta, da imajo večzložne besede poleg glavnega tudi stranski poudarek; le-ta utegne biti tako močan, da včasih prevzame funkcijo glavnega; *škódvati* se danes že navadno izgovarja *škódvóti*. Druga razlaga kaže na to, da je bilo pred nekaj sto leti še dosti besed poudarjenih na zadnjem zlogu in se jim je poudarek šele v novejši dobi selil nazaj proti začetku (v Rožu še danes *vodà, gorà, v gorenjščini še o Prešernovem času vodà razgraja; rastè pri njega gradi; iti; bledgà mladenča; mladenk vrstà se vije; okrog ga drvità* itd.). To premikanje se še zmerom ni ustavilo, kakor pričajo že dokaj razširjene *ótrok, pôšten, kósmat, prèveč, nálašč*. V knjižnem izgovoru pravimo *žélel*, cela vrsta narečij ima še starejše *želèl*. Vendar se mi zdi za narodno pesem najverjetnejša tretja razlaga, seveda ob podpori elementov iz prvih dveh: Narodna pesem se je pela po nekem napevu, ta napev je vseboval natanko določeno poudarjanje v taktu in ta takt se ne ujema zmerom z besednim naglasom. Vzemimo za primer katero koli narodno ali ponarodelo, recimo: *Je pa davi slanča pala na zelene travnike* ali *Pa psi zalajajo* (Jenko).

V obeh terja melodija za končni zlog poseben poudarek, močnejši od stranskega besednega akcenta.

Vodnikova rima. Vodniku (primere navajam po Smoletovi izdaji) je rima akustična, pa tudi optična, saj se v pisavi rad prilagaja stiku, n. pr. *strgan rokal — prazni bokal* (Na moje rojake); *Z' Beneškiga mórja — Od Štajerca bórja* (Zadovolni Kranjc; sicer piše v Kosu in breznu: *búrjo dá*); *verh Dobrav — po meli derknit bav*; *očetov — obetav* (Milica milena).

Rime so po veliki večini čiste, seveda je pri tem upoštevati gorenjski izgovor palatalnih *nj, lj*: *kislīga zéla — ko pridem od déla*; *povéle — dežéle*; *volo — šólo* (Zadovolni Kranjc); *oj de te cvetêne — Polepšej tud mène* (Cvetje).

Stikanje v stranskem poudarku je dokaj pogostno: *úmnosti — tréznosti*; *s' čertami — s' búrvari*; *ribicà — postèrvcà* (Bohinjska Bistrica); *létajà — gostolévajò* (Samče); *ne dejlíte gà — dejte mu céligà* (Napis na Knobelrove Pesme). Seveda se stranski poudarek rima tudi s kratkim besednim: *grestè — pámetnè* (Sraka inu mlade); *na tlà — kámenà* (Sraka inu mlade). Slabše pa je stikanje, kadar se rima stranski poudarek z dolгим: *že dolgo možá — ne več k' enigà* (Novo leto); *burjo dá — violicà* (Kos in brezen). Vseh rim s stranskim poudarkom je pri Vodniku še kakih 20.

Nečistih rim je pravzaprav malo; gre za različno kvantiteto ali kvaliteto samoglasnika, včasih tudi za različno konzonanco po njem: *Petelinčika dvá — perjatla sta blà* (Pravlica); *trikrát — vrát* (Nemški konj); *lepôte — siróte* (Iskrice); *vabi nàs — terg nu vás* (Pesem brambovska); *pròč — móč* (Molitva brambovska); *natočili — pòčili* (Estrajh za vse); *Martína — zima* (Listagnoj); *prídrsne — zmzrne* (Kos in brezen); *pa svéta mu pèta* (notranja rima v Vinskih mušicah); *lascam — pasam* (Cvetje).

Vodnik veže že tudi preko besednega okvira: *rés de — zvézde*. Priznati je treba, da je njegova rima za začetek naše umetne vezane besede — kar dobra, saj je »čistejša« kakor pri marsikaterem modernem pesniku.

Rima pri Prešernu. Osnova Prešernove rime je gorenjska, torej monoftongična. Tu se vežejo *slovó — glavó, vesélo — célo* itd. Prešernova rima je slušna, kakor očitno pričata stika *godel — spodil* (Od železne ceste) in *naredil — zmedel* (Ne bodmo šalobarde), kjer je treba izgovarjati *naredu, zmedu, godu, spodu*. Isto kažejo tudi dvojice *čéz — plés, tačàs — obráz, krátka — sládkà* itd. Seveda skuša stikanje tudi očesu prilagoditi: doma povsod, doma *nikír* — ženice imajo *prepír* (Soldaška); *méra — odpéra* (Velika, Togenburg).

Edina pesniška svoboščina, ki si jo je Prešeren dovolil (a je docela utemeljena v narodni pesmi!), je stikanje stranskega besednega poudarka z glavnim: *glórijà — je prešlà; vřnejò — séžejà; róžicè — deklè; vzdignimò — mislimò; Štájerké — oblécenè; kfščenè — mérnikè; déklicì — máteri; tēpli mè — jokáli sè; drúzegà — prišlà; strúna jè — známenjè; tolažijò — razjásnijò*. Takih zgledov bi lahko našli še kakih 50. Pravzaprav jim nimamo kaj očitati, saj je stranski poudarek po kvaliteti in kvantiteti samoglasnika enak kratkemu. Med vsemi sta samo dva primera, ki bi ju lahko imenovali šibka, ker se v njih rima stranski (kratki) poudarek z dolгим: *deklica nevsmiljenà — da ne morem spat domá* (Pod oknom); *plašnó — pésmicò* (Prekop). V tretjem primeru *zanaprěj — vékoměj*

(Strunam) gre za stikanje dolgega in kratkega dvoglasnika, vendar tudi kratki diftong kot celota dela vtis dolžine.

V današnji knjižni izreki je zmagal izgovor *dežela*, *jezero* in spodrinil staro (še danes narečno) *dežela*, *jezero*. Zatorej so popolnoma čiste Prešernove rime *veselo* — *deželo* (Zdravljica), *v deželi* — *slovéli* (V spomin Smoletu), *iméli* — *deželo* (Nova pisarija), *dežela* — *péla* (Sonet ljubezni 1), *dežele* — *céle* (Sonetni venec 7); *véro* — *jezero* (Uvod), *véra* — *jezéra* (Krst), *jezéri* — *méri* (Krst), *jezéra* — *podpéra* (Krst). Tudi izgovor *národa* je iz novejšega časa, Pleteršnik pozna samo *naróda*. Od tod v Poezijah *naródi* — *škódi* (Nova pisarija), *naródi* — *hódi* (Zdravljica).

Se SP 1950 priznava dvojnici *zóra*, *véneec* in *véneec*, nima pa več dublete *gróm* poleg *gròm*, kakor je v Pleteršniku. Ta ima tu še *lèv*, *léva* zraven *lèva*, *oróžje* zraven *oróžja*. Tako so torej za Prešernov čas popolnoma čisti stiki *gróm* — *dóm* (Zdravljica, Strmi grad), *kóre* — *zóre* (Orglar), *sénce* — *vénce* (Nova pisarija), *móre* — *zóre* (Sonetni venec 3), goreči *lévi* — *révi* (Odrplo bo nebo), *podpóre* — *zóre* (Uvod), *bóžje* — *oróžje* (Krst, Nebeška procesija).

Samostalniki, ki se poudarjajo po zgledu *gròb*, *gròba*, so imeli v mestniku ozek vokal (*v gróbu*). Ta izgovor je do današnjega dne ohranjen v gorenjščini, v knjižni izreki pa že prevladuje po imenovalniku narejeni *v gróbu*, čeprav pravorečje še daje prednost starini. Tako so torej ne samo dobre, ampak kar vzorne Prešernove rime *zastópi* — *v trópi* (Nova pis.), *otróbi* — *tvojmu gróbi* (Nova pis.), *sladkósti* — *v pósti* (Prva ljubezen), *trepéti* — *svéti* (Velika, Togenburg), *na stóli* — *okóli* (Nebeška procesija). Iz Prešernove domače govorice so tudi stiki, ki nam danes v knjižni izreki niso navadni *léto* — *trideséto* (Je od veselga časa), *iz svéta* — *očéta* (Šmarna gora), *sklèpi* — *oklèpi* — *tèpi* (Čez tebe več ne bo); tudi Pleteršnik pozna *sklèpa* poleg *sklépa*; *razprósti* — *visokósti* (Hradeckemu; Pleteršnik ima *pròst*, *prósta* zraven *próst*, *prósta*).

Stikanje *zrèl* (jat!) — *ušèl* (polglasnik!) v Železni cesti kaže na izgovor *zrù*, *ušù*, rima *drhal* — *val* (Elegija) pa na izgovor *vau*.

Mar potemtakem v Poezijah sploh ni slabe rime? Poglejmo pod drobnogledom: *nikdàr* — *obvár* (Zapuščena); toda Pleteršnik ima poleg *nikdar* in *nikdàr* tudi *nikedár*; *bràt* — *opát* (Zdravilo ljubezni) in *zelèni* — *Nazaréni* (Krst); v obeh zgledih gre za tujke z omahujočim poudarkom; *zmanjka* — *ostanka* (Nova pis.) je Gorenjcu čista rima, ker mu je topljeni *nj* otrdel; edino za stik *razodèni* — *céni* sem v dvomu (Nova pis.), vendar je mogoče, da se najde po Gorenjskem poleg *dèni* tudi *déni*. Danes nam slabo zvenita verza *al živa al mrtva je*, *zvedet more* — *ločiti pred se iz sveta ne more*. Prvi *more* pomeni *mora*. Gre torej za enako-zvočnici, tako rimanje pa ni prepovedano. Razen tega se v govoru ostro ločita po intonaciji.

Kar priznajmo, da ob takšni dovršenosti stikov strmimo! Torej je Prešeren tudi v tem skoraj nedosegljiv vzor. Kako je to mogoče? Razlaga je samo ena: Prešeren je pisal živ jezik svojega narečja, seveda zelo poplemeniten, imel pa je to prednost, da je gorenjščina tudi osnova našega knjižnega jezika. Za pesnika z drugih področij zadeva ni tako preprosta, zakaj tistega, kar je Prešeren že od doma znal, se morajo šele učiti — namreč knjižne izreke!

Vse stavke so naredili učenci sami. Med vajo so si otežili nalogo, ker so sklenili, da tudi drugih samostalnikov ne bodo ponavljali. Pri ponovnem branju so odkrili dvakrat samostalnik *soba* in predlagali spremembo (po tleh). Prav tako so šele tedaj opazili, da se tudi glagol se vrti dvakrat ponavlja. Drugič naj bo: se mota! Iz prvotne naloge so napravili več, kot sem zahtevala in pričakovala.

Prav zabavne so bile tudi domače naloge z istim naslovom. Zahteve so bile iste, samo prizor pred šolo je bilo treba bolj izdelati in dodati pripetljaj na poti domov. Pri glagolih niso prišli v zadrego, pač pa so zelo obžalovali, ker so morali samostalnike za psa včasih ponoviti. Že se jim je zbudil smisel za menjavanje izrazov. Sami so rekli, da je grdo, če vedno ponavljamo iste besede, ko pa je besed toliko in tako lepih.

Čeprav so učenci kot posamezniki še tako jezikovno nebolgljeni, so kot celota izredno bogati z izrazi. Zakaj bi se tudi drug od drugega ne učili? Na vprašanje, kako bi drugače rekli namesto *padem*, sem od 37 učencev nabrala 94 izrazov. Seveda nas ne sme motiti, da je med njimi tudi kakšen izraz iz študentovskega žargona ali prav poulično prostaški. Saj si s tem nabiramo material za naslednje vaje, kjer potem ločimo dobre in slabe izraze, v omikani govorici dopustne in take, ki so »po domače« povedani. Prostaških niti omeniti ni treba, kajti tisti, ki je tak izraz prispeval, že sam pride na to, da ga ne sme več rabiti. Za *glasove iz človeških ust* so mi isti učenci navedli 162 izrazov, med njimi nekaj takih, ki bi se jih človek zlepa ne domislil. Za slušne vtise, ki jih povzroči *veter*, so mi zapisali 152 izrazov. Tu je bila meja med tem, kaj res slišimo, kaj pa le vidimo, občutimo in mislimo, najbolj zabrisana. Vse te vaje sem izvedla pismeno, besede pa pregledala z učenci.

Vaje se kar same ponujajo prav z vseh področij pouka slovenščine. Seveda sem v tem članku lahko navedla le drobce. Prepričana pa sem, da bi na ta način uspeli. Modernizirali bi pouk in zvišali jezikovno raven naših učencev ter močno prispevali k splošni kulturi jezika pri nas.

A. Bajec

O SLOVENSKI RIMI

Nadaljevanje in konec

Tudi Jenko je Gorenjec in to se kaže v marsikaterem stiku: *želje* — *dezele* (Pevec); *nekdanjih* — *pokopanih* (Solze Slovincove); *voljo* — *štolo* (Na razpotju); *dan* — *sanj* (Obujenke 1); *sanje* — *zastane* (Fantazijam); *zgine* — *stopinje* (Pastir); *mravljišče* — *hiše* (Obraz 7); *oblakam* — *čakam* (Obujenke 4); *čoln* — *tron* (Prepir); *pomencâj* — *povêj* (Ljubici). Rima je slušna, kakor kažeta dvojici *živel* — *oživil* (Časi i človek); *imel* — *šel* (Naš maček), ker je treba brati *živu, imù, šù*.

Jenkovi pesmi se močno pozna Prešernov vpliv, vendar v njih ni mojstrove potrpežljive pile. Od tod precej primerov, da se rimata kratek in dolg vokal: *srcé* — *bode šè* (Na snegu); *dih* — *njih* (Mladenič in potok); *glás* — *čas* (Ti ravnina); *vkùp* — *hrúp* (Dan slovanski); *plát* — *kàd* (Za-

klad); *carja pà* — *se pozná* (Cekin); *srcé* — *vsè* (Pod milim nebom); *prišla* — *pihljá* (Mlinarica); *svetá* — *tmá* (Jetnik); *srcá* — *temà* (Slika); *dní* — *šli* (Po smrti); *vkùp* — *úp* (Moje polje); *svetá* — *do dnà* (Pesem obupančeva); *obstál* — *obdál* (Po slovesu).

Ozek in širok vokal se stikata: *napóči* — *v nóči* (Pevce); *po hósti* — *zadósti* (Pod gradom); *v lepóti* — *na póti* (Deklice); *mèni* — *poméni* (Na kamniškem gradu); *posvečénem* — *ognjénem* (V ozidju); *óče* — *mogóče* (Naj zaspijo); očitno se je Jenko včasih zadovoljil z grafično rimo. Ohlapen je tudi v primerih: *ne bôš* — *ni môč* (Ti name boš pozabila); *pozábi* — *da bi* (Pozabi); *povzdignil* — *navdihníl* (Samo); *burja* — *morja* (Morski duhovi).

Rimanje nepoudarjenih zlogov med seboj ali s kratko poudarjenimi, recimo *žálostná* — *môjèđ*; *tiskanè* — *bodo š è*, se je Jenku močno pr ljubilo, saj ima še do 60 podobnih stikov. Rima jih pa tudi — kar je slabše — z dolgo poudarjenimi: *rísanò* — *na goró* (Knezov zet); *dvá* — *neutégomà* (Studenc); *če bova še živá* — *pa spet se snidevá* (Zadnji večer) in še devet takih zgledov.

Poslej nastopi v naši poeziji z Levstikom in Stritarjem »dolenjska doba«. Seveda se dolenjščina v rimah uveljavlja občutno samo v primerih, ko gre za dolgi o, vendar je bil ta vpliv usoden za vso poznejšo dobo, ker je dajal »potuho« tudi pesnikom Nedolenjcem in rušil že dokaj utrjeno knjižno (gorenjsko) rimo.

Levstik v prvi dobi redno rima široki o z ozkim, ker se je pač v njegovem narečju široki o zožil: *kóči* — *ponóči* (Uvod); *zmóta* — *lepóta* (Uvod); *mladósti* — *dósti* (Olomuc); *póti* — *temóti*; *móje* — *na dvóje*; *slepóti* — *zmóti* in še kakih dvajset primerov. Vendar je toliko živel v nedolenjskem okolju, da se je kmalu jel izogibati takim stikom, ker jih n. pr. Gorenjec ni mogel občutiti za čiste. Saj se je po potrebi zatekel tudi h gorenjskim oblikam: *rečémo* — *nesémo*.

Do 1870 pri Levstiku zaman iščemo tako imenovano dolenjsko čistost rim, saj stika *rekoč* — *pomoč* (Na sv. Roka dan), *gorelo* — *veselo* (Duša draga), *glasno* — *teko* (Povodna deklica); *deklet* — *cvet* in še dosti takih, ki se v Levstikovem narečju ne rimajo (goreilu — vesielu; glasnu — tekuo). Pa celo v pesmih zadnje dobe se takih rim ni dosledno izogibal.

Rimanje nepoudarjenega vokala se je pri Levstiku že precej umaknilo; tip *ládjicà* — *dékljicà* imamo še kakih dvajsetkrat, vendar je nad polovico takih zgledov že izrinila tekoča rima, kakor jo n. pr. kaže Naša vas: *In ribice tam plavajo* — *po vodi se vzigravajo*; *čebele pridno letajo* — *medu ljudem obetajo*. Redko je stikanje stranskega poudarka z dolgim: *sebó* — *v ládjicò* (Povodna deklica) in še petkrat.

Med »nečistosti« lahko štejem stikanje kratkega samoglasnika z dolgim: *nebá* — *prišla* (Spomladi); *srcé* — *razpnè* (Spomladi); *moštva* — *ta in tá* (Povsod ni sreče; vendar je mogoče tudi *moštvá*); *lè* — *srcé* (Razni glasovi); *mokró* — *dnò* (Tiha žalost); *sám* — *tám* (Poročilo); *glás* — *jáz* (Čuden sestanek); *dán* — *meščán* (Pogodnik) in še nekaj drugih. Prešeren se je takih rim izogibal, vsi drugi pa jih vsaj sem ter tja rabijo. Kaj je imel on tanjše uho? Mar drugi res slišijo v tem odmev, posebno, kadar si rimi ne sledita neposredno, recimo v prestopni rimi? Že zgoraj smo omenili, da je tako stikanje dovoljeno v nekaterih slo-

vanskih jezikih (češčina!), pri nas pa SP 1950 celo za prozo priznava, da je ločevanje med dolgim in kratkim *i*, *u* težavno in ga dejansko ponekod odpravlja.

Levstik redno stika polglasnik s polglasnikom (*pes — ves*), samo za *šel* ne najde pravega odmeva in ga rima z *jatom* (trikrat *imel*, enkrat *sedel*). Seveda je izgovarjal *u* (čeprav imamo v Pogodniku rimo *april — učil*). Od znanih dvoživk, ki poslej redno nastopajo, omenim *hrám* in *hrám*; *nikdár* in *nikdár*; *plámen*, *plamén*; *zrák*, *zrák*; *dežéla*, *dežéla*; *biló*, *bilà* in *bilo*, *bíla*. Za prekobesedno (razširjeno) rimo lahko navedem samo zgled *dan je — poludanje* (Zlata doba).

Od posnemalcev se je Prešernovi popolnosti najbolj približal *Stritar*, posebno, če upoštevamo množico zahtevnejših kitic, ki jih je uporabljal (tercina, sonet, oktava, celo sonetni venec). Zaradi rime sega kdaj pa kdaj tudi po gorenjskih oblikah: *preženêjo*; *rosni hlád — pozdravlját*; *grád — prišel obiskát* (Popotne pesmi 13).

Za *Stritarja* je najznačilnejše rimanje ozkega in širokega *o*. To je posebnost iz njegovega narečja, kjer se je *ô* zožil. Ker je domala vse življenje prebil v tujini, se je krčevito oklepal govornice, ki jo je znal in čisto ohranil iz otroških let. Vtem ko so se drugi Dolenjci prej ali slej otresli te izreke, živeč v nedolenjskem okolju, je *Stritar* tako v prvih kakor v zadnjih pesmih stikal *gôra — prostôra* (Prirodi); *otrôka — jóka* (Srcu); *pribita mu je nôga — ne gane ga ostrôga* (Turki na Slevici). V Prijateljevi antologiji *Stritarjevih* pesmi je takih rim nad sto trideset! V Pogovorih (12) je zapisal, da »se ne rimajo samoglasniki, ki se sicer enako pišejo, a različno izgovarjajo: *vôda* in *posôda* bi bila slaba rima«. V praksi pa je to rimal, ker pač ni čutil razločka.

Stritar je docela odpravil stikanje stranskega poudarka (Pogovori, 12) namesto tega je rabil tekočo rimo: *právijo — zdrávijo*; *koncésijo — delé si jo* (Dunajski soneti 15) in še nad štirideset takih zgledov. Stik mu često seže preko besede: *kogar ljubi — brez strahu bi* (Pesem brez imena); *na sejmu — povej mu*; *mož je — orožje*; *zbor je — orje*; *tragédijo — narédi jo*; *kjé je — ogréje*; *histórije — v zbori je* itd. Da je *Stritarju* rima slušna, pričata zgleđa *največja — nesreča*; *najblažji — tolaži*. *Starina*, ki se danes čedalje bolj gubi, je v rimah *ni skale omajati moči — resnico mu govori v ôči* (Drobiž 8); *gluho — v úho* (Nosan). Tudi pri *Stritarju* se je ustallila dvojnica *bilà, biló* poleg *bíla, bílo*. Našel rima z *imel* (Doma 11), torej je izgovarjal *našù, imù*.

Med pomanjkljivosti je treba šteti stikanje *ê* in *é*, ki je vsaj delno utemeljeno v narečju: *nobêna — leséna* (Bravcu); *učénc* — *Slovénc* (Pismo iz Elizija 2); *véne — nobéne* (Otroku). Slabo se tudi slišijo redki stiki dolgega in kratkega samoglasnika: *lepôt — živôt*; *kônj — zastónj* (Konju); *mladôst — bodi naš gôst* (Nočna sodba); *mój — bòj* (Junak in dete). V primeru *sivéla — razcvéla* sta zamenjana glagola *cvesti* in *cveteti*.

Gregorčič izhaja iz obrobne narečja, v katerem je razločevanje dolgih in kratkih, širokih in ozkih vokalov deloma zabrisano. To se zelo pozna njegovi rimi. V Pesmih I in II stika kratek in dolg samoglasnik: *znán — razmetán*; *dár — vsekdár*; *zapáh — práh*; *zlát — krilát*; *neznán — rán*; *na glás — sivolás*; *zak'ád — grád*; *strmím — ðim*; *gríč — mrlíč*; *napùh — dùh*; *prestòl — gor in pa dôl*; *deklè — goré*; *lesén —*

nobèn; prisege šè — srcé; potrès — nebés; kot lèv je — kraljév je. Razloček med dolžino in kračino uho manj občuti v diftongu: dobráv — pozdráv; ostál — dál; dàj — stežáj; zdáj — čuváj; tebjó — napjòj.

Še večje težave ima Gregorčič z vokalno kvaliteto, zelo pogosto rima ozke in široke. Morda ga je v to zapeljal tudi zgled pesnikov Dolenjcev: čélo — vesélo; napróti — prelepóti; óče — jóče; prenèsti — obsèsti; pót — samót; pèče — ljubéče; zapuščéno — megléno; lepóti — móti; stópi — vtópi; nóči — cvetóči; vbéгла — léгла; lepóti — polóti; tēbi — na nébi; krdéla — čéla; vóda — próda; nedélja — vesélja; bójo — mójo; ljubézni — v bréžni; mēni — dragocēni; v nóči — h kóči; otróci — potóci; jókom — otrókom; visóke — poróke; snežéne — nobéne; njéna — rojéna; čebéla — žéla; v nóči — vróči; življénja — Slovénja; tēbe — zébe; usóda — vóda; gōri — prostóri; mnóge — nōge; Slovéne — hiše éne; globóki — preróki; naróbe — gróbe; priróde — vóde; potóka — globóka.

Gregorčičevo narečje pozna polglasnik, zatorej je slab stik: *in krog nedolžnih senec — ti plava cvetni venec* (Pri mrtvaškem odru); na grafično rimanje po črki kažejo stiki: *prišel — imel; hrib in dol — jok in bol* (V mraku); *bol — pol; jelka — zibelka* (V gaju). Po potrebi je Gregorčič posnel tudi dolenjsko rimo: *pesem — nisem* (= nésem); *boginj — ogenj* (= oginj; Vinski duhovì).

Za rimanje s stranskim poudarkom je menda edini zgled: *tu rod je moj, tu moj je kráj — tu živel rad bi vékomáj*. To zadnjo besedo rimajo tako menda prav vsi naši pesniki. Sicer Gregorčič rajši uporablja tekočo rimo: *prebroditi je — prehoditi je* (Romarica). Stikanje: *drag — mah* (Z grobov) kaže izgovor *drah*.

Naš pesnik je zelo ljubil melodioznost, zatorej tudi rimo. Večkrat je rajši jeziku silo naredil, samo da mu je rima zazvenela, in to je tudi na zunaj nakazal s poudarkom: *roži — polóži* (Človeka nikar); *rojenci — izseljénci* (Primula); *zelen — osamljén* (Romarica); *odcvétel — pletel* (Ujetega ptiča tožba); *ptič — listič* (Ti veselo poj); *hribóv — grobov* (Soči); *znáčaj — obračaj* (Slovo in naročilo); *ki sam si pot volí — podi* (Vojak na potu); *poražén — zelen* (Po bitvi); *vesla — spremljá* (Čolničku); *vstvarjánje — migljanje* (Čas); *njihóv — svetov* (Čas). Seveda je pri tem večkrat imel oporo v svojem narečju: *globok — potók* (Rabeljsko jezero); *vsadil — vzkllil* (Cvetice na gomili).

Hudo se moti, če kdo misli, da je Aškerc pazil samo na tehtnost vsebine, obliko pa zanemarjal. Vsaj za rimo to gotovo ne velja. Skoraj redno je nanjo postavljaval akcente (samo v Prešernovih Poezijah jih najdemo več!). Seveda ni mogel zatajiti domače govornice, čeprav se je zelo rad zgledoval po veljavnih pesnikih, kadar mu je bila potrebna kaka posebnost v stiku. Najhujše preglavice mu dela ločevanje med dolgimi in kratkimi samoglasniki. V njegovem narečju se je po stranskih sklonih podaljšal tudi imenovalnik: *brát, gád* itd. Pesnik je sicer čutil, da se drugod govori drugače, ni pa imel ušesa za to in je po potrebi rime postavljaval v isti besedi zdaj dolžino, zdaj kračino. Razloček se mu je moral zdeti docela nepomemben. Da bi to pokazal, sem v spodnjih zgledih nalašč obdržal poudarke, kakor jih je postavil Aškerc v Baladah in romancah: *zaklád — jemát, grád — gád; gaj — sedáj; Nikoláj — sedáj*;

brez nád — prepád; do dná — trepetá; bás — obraz; diják — prag; obráz — glas; dan — Pesján; Rimlján — stan; srcá — bolna bilá; naš — Matijáž. Zgledi za e in o: deklè — srcé; bél — odél; razpél — htél; vséh — gréh; napój — moj; glavó — z mečem svojim jó; v nedogled — odét; ples — dnes; zavzét — žvenkét; vséh — stréh. Zgledi za i in u: tu — mirú; vasí — psi; kruh — ogledúh. Takih zgledov je še veliko, zato ne navajam vseh in tudi ne pesmi, ki v njih nastopajo.

Seveda je imel Aškerc iz svojega govora težave s polglasnikom, saj ga je zdoma izgovarjal kot e: *ste rĕkli* — *zgorel v pĕkli* (Slovenska legenda); *htél* — *ušél*; *lésk* — *blésk*; *sél* — *vzél*; *ves* — *dnes*. Nikakor pa ni krivo narečje, marveč eljkanje tedanjega časa, če je rimal: *na stol mu se nekdo popél* — *zakril ga oblakov je vél* (Knežji kamen).

Ozek in širok vokal se stikata razmeroma redko: *prepeljem* — *po-veljem*; *tropa* — *stopa*; *bode* — *svobóde*; *ozira se dól* — *zbira okól* (Prva mučenica); *kar móči mi* — *póči mi* (Godčeva balada). Po narečju so rime: *navaditi čém* — *ne smém* (Pevčev grob); *vzbudil bo* — *zdrobil bo*; *pre-slepil* — *vbíl*; *počasí* — *odkašljá si* (Celjska romanca); *godí se* — *pre-selí se* (Slovenska legenda).

Iz poslušnosti Stritarjevim opominom Aškerc ni rimal stranskega poudarka razen v tekočih rimi. Vendar so se mu zapisali stiki: *ptíca* — *lastavíca* (Tri ptice); *zapojó* — *zabóbnajo* (Kronanje v Zagrebu); *ljubi me* — *srcé*; *vratih ga* — *imá*.

Preden preidemo k moderni, se moramo ustaviti ob Breznikovi razpravi v VII. izvestju šentvliške gimnazije, ki ima naslov Izreka v poeziji. Tukaj nas zanima predvsem tisto, kar pravi o rimi. Ker je spis večini bralcev nedostopen (upajmo, da kmalu dobimo Breznikove zbrane spise!), bom vsebino povzel prav na kratko:

Harmonično soglasje stikov je začela motiti naša moderna. Pri njej se rime ujemajo večinoma le še po črki na oči, glasove pa smejo čuti le kosmata ali gluha ušesa. Ocenjujoč Kettejeve poezije, pravi Župančič, da se oblika lahko žrtvuje vsebini. Kako to, ko pa moderna gleda ravno na obliko umetnine! Vzrok za nazadovanje bo poglavitno v tem, da se je ravno v tistem času opustila akcentuacija v rimah. Tega so se držali vsi naši pesniki od nekdanj. Ko je 1895 prevzel uredništvo Ljubljanskega Zvona Bežek, je odpravil vse naglase. Brez njih pa naš črkopis ne loči polglasnikov, dolgih in kratkih, širokih in ozkih glasov in novi rod ni znal več delati stikov. Poprej je že sama pisava terjala dobre rime.

Breznik je bil mlademu rodu preoster sodnik. Večino napak, ki mu jih očita, so zagrešili jezikoslovci, ki so uveljavili eljkanje in ves tisti papirnati izgovor knjižne slovenščine, ne pa pesniki. Tudi se je Breznik pokazal prevnetega hvalivca dobrih starih časov, saj so se vse tiste napake kljub naglasom šopirile v naši poeziji že pred nastopom moderne. In če jih je, recimo, pri Ketteju nekaj več (pa jih ni!), se ne smemo čuditi, saj je imel mladenič toliko novega povedati in se mu je tako mudilo. Tudi mladi Župančič je dosti grešil, pa je pozneje dospel do tolikšne popolnosti. Še manj pa smemo sveto jezo zameriti Brezniku, ki je pač udaril po zlaganosti knjižne izreke tam, kjer je vedel, da bo največ zaleglo. Morebiti se imamo ravno tej Breznikovi razpravi zahvaliti, da je Župančič tako udarno nastopil proti eljkanju ter uspel.

Menim, da bo dovolj, če si od moderne ogledamo Kettejevo in Župančičevo pesniško delo. Kaj moremo očitati Ketteju? Menda so mu hudo zamerili stikanje stranskega poudarka: *molilo si ti — milosti* (Na blejskem otoku); *deklicam — sram* (Ah, zapojte); *pihlja — ljubica* (V samotah); *oči — tisoči* (Zaprta so njena okenca); *bolnà — deklica* (Popotnica); *imam jih — zelenih* (Skozi gozd je šel); *dajó — gledajo* (Noč na poljani); *beži — jamicami* (Meglica vso vas) in še dvanajst takih primerov. To se resda ni skladalo s Stritarjevo poetiko, saj je ta celo pri Prešernu take rime, če že ne grajala, pa vsaj opravičevala. Toda že zgoraj smo videli, da tako stikanje v narodni pesmi in v Prešernovih Poezijah ni neslovensko. Če je Kette rimal stranski poudarek z dolgim glavnim, res ni najboljšee, ali tega dotlej še nihče ni bil povedal!

Dolg samoglasnik se rima s kratkim: *skup — preljub; gozd — bridkost; sam — tam; dvor — gôr; noč — proč; samostan — zaman; mojâ — gospa; neba — bila; kraj — nazaj; objem — njem; morjâ — mojâ* (Na molu San Carlo; oba poudarka je postavil Kette); *mak — tlak — sladak — mrak; seboj — pokoj — moj — žalostnoj* (Na očetovem grobu); *pihljaj — nazaaj; dno — oko; manj — sanj; moža — tla; mojih — knjig — vzdih*. Velik del teh rim je Kette lahko bral pri Aškercu.

Ozek samoglasnik se stika s širokim *nedelja — veselja; mogoče — oče; princesi — prinesi; dekla — pritekla; široka — joka; njenega — zapuščenega; v lozi — skozi — pomozi; noči — odmevajoči; tebi — na nebi; božji — najstrožji; krotki — trenotki; korov — izvorov; iskren je — življenje*. Priznajmo, da bi bila večina teh stikov mogoča pri Gregorčiču, nekaj celo pri Stritarju!

Napačno stikanje polglasnikov in eljkanje: *trebušen — navdušen* (Želje idealistove); *prišel — otel* (Zimska romanca); *tenko — ženko* (Podgorska svetnica); *vjel — Azrael; dejal — pedestal* (Literarni pust); *dobil — lahkokrîl* (Novi akordi); *metulj — odplul* (Novi akordi); *bil — profil* (Adrija). Take rime so nam danes res zoprne, a ne pozabimo, da je bila o Kettejevem času ta izreka knjižna in obvezna!

Za mladega Župančiča velja vse, kar smo povedali ob Ketteju. V Mladih potih je okoli 30 primerov, kjer se rimata dolg in kratek vokal, n. pr. *dev — odmev; vihrâ — temnâ; gòst — skrivnòst, duh — napuh*. Akcenti so Župančičevi, torej je hoté rimal tako! Redkejši so zgledi za rimanje širokega in ozkega samoglasnika: *jemljejo — dremljejo; pokore — dvore* in še šest takih. V zarje Vidove pozna le še naslednje »nečiste« rime: *duh — kruh; dih — njih; kraj — sijaj; razoran — zaman*. Vse te se dadó zagovarjati, kakor bomo videli. Zimzelen pa ima samo še *hrûp — vkûp*, ki sodi v isto vrsto. Vidimo torej, da se je Župančič v svojem razvoju čudovito očistil, kar zadeva kolikost in kakovost vokalov. Dosledno je izpeljal rimanje *-ér* in *-ír*: večer — mir; mirno — verno; mirna — večerna in še večkrat.

Posebno poglavje je Župančičevo eljkanje. Breznik se je v omenjeni razpravi močno razhudil nad verzoma: *dedek naš lani odšel je — ko vrnem se, to bo veselje* (O Indiji Koromandiji); pristavil je ostro besedo, da pesem s tako rimo ne sodi v šolsko berilo. Dodajmo še nekaj podobnih zgledov: *brez kril — rodil* (Svež dih od gora); *po brazdah nasejal — je planil zarje val* (Manom); *razbil — večnih sil* (Pri kiparju Bernekerju);

vstal — gorskih skal (Kralj Matjaž); zrcal — nabral (Spokorna pesem); pri tem moram pripomniti, da se *val* lahko izgovarja kot *vau*. Kaj je res ta greh tolikšen v času, ko je bilo eljkanje ne samo v modi, marveč celo ukazano, ko se je učilo po šolah? Kljub gornjim zgledom pa mirno lahko zatrdim, da Župančič nikoli ni eljkal, saj je izgovarjal svoj belokranjski velarni *l*, kakor se gotovo še marsikdo spominja. Sicer pa je kar mikaven pogled, ko zremo tega »obtoženca« nekaj let pozneje v viharnem gledališkem spopadu z eljkarji. Kako se je »poboljšal«, kažejo verzi iz *Tartuffa* in *Slehernika*: *človeku — rekel; bil — pozabljiv; učakal — oblakov; kruhu — puhel; jaz sem tu — prišel; minil — pri vinu; gol — pal; krajev — vstajal.*

Kočljivejša zadeva je rimanje polglasnika, saj je delalo preglavice vsem našim pesnikom in tudi Župančiču, ker pač nimamo dovolj besed za rimanje. Če izvzamemo dvojice *ven — sen; pes — ves; bezeg — mezeg; bedenj — skedenj; svetel — medel* in poudarni tip *ščepec — menec*, nimamo nič za rimanje in zraven tega zveni stik s kratko poudarjenim polglasnikom nekam prazno. Zatorej so se pesniki zatekali k pisani podobi in rimali polglasnik z *e*, tako tudi mladi Župančič: *položen — sen; sen — Carmen; cvesti — zamesti*. Pomagali so si tudi tako, da so se polglasniških rim rajši izogibali. Seveda je izjema opisni deležnik, ki ga izgovarjajo na *-u*: *imel — zašel* (Jerala). Pri tem pa se seveda odpira vprašanje pogovornega jezika v poeziji.

Župančič se v nobeni dobi ni strašil rimanja s stranskim poudarkom, čeprav so ga prepovedovali. Čutil je, da je ljudsko, a vedel je tudi, da se s tem ne sme presiljevati, zato je dosegel lepo ubranost. Iz prvih del navajam: *dežjà — procesija; gospodar — Boltazar; med tem — Betlehem; držé — hočete* (Sv. trije kralji) in še pet podobnih. Ista zmernost se kaže tudi v poznejših delih: *trtami — oljkami; stezà — ravnega; romanja — našlâ* (Begunka pri zibelji).

Župančiču gre zasluženje, da je dokaj sprostil slovenski stik. Rad je rabil razširjeno rimo: *blestečimi — po sreči mi; Jelinič — skrbi nič; med brati ne — batine* (Jerala), *naključje — luč je* (Ples je šumel) itd. Čiste so mu rime *tiho — vzdihov* (Zvezde žarijo pokojno); *na zelenem homci — ob sonci* (Nad mestom); *poljan — omam; po potih — peroti; pesmi — res ni* (Po stranskih potih); *pipo — dovtipov* (Narodno blago); *Jurij — duri* (Pomladna epistola); *boči — naročji* (Glosa, Slap; tudi Kette že *vroča — naročja*); *časo — imaš jo* (Zlata ptička); *pas — čast* (Turek); *vešče — pleše* (Koleda); *globin — nad njim* (Doma); *hrupa — skupaj* (V tišino); *okrožji — toži* (Pogovor v temini); *na úho — sluhom* (V tišino); *lajne — opravljanje; najdražjim — sovražim; zlodej — prezgodej* (Tartuffe). Za spoznanje predrzna je rima *Husitov — hitel* (Pri kiparju Bernekerju). Sicer boste za marsikatero teh rim rekli, da je pač le asonanca, toda Župančič jih rabi v pesmih, ki imajo sicer polno rimo. Drugače je v *Sleherniku*, kjer zavestno meša rime in asonance. Sicer pa tudi asonanco štejemo k stikom in morda smo Slovenci preostro začrtali mejo med obema, posebno če pomislimo na že omenjeno rusko stikanje.

Za konec še dva verza, ki izpričujeta tako Župančičevo šegavost kakor tudi njegov živi čut za rimanje: *Kdo preštel bi vse te maharadžé — skorajda se tresejo mi hladže* (Omer čita Ahmedovo knjigo).

Prva učna knjiga slovenskega rimanja so bile in ostanejo Prešernove Poezije. Stritar je v Literarnih pogovorih skušal ustanoviti zakone stikanja. Takole je dognal: Rimajo se dolgi, kratki, široki in ozki samoglasniki ter polglasniki med seboj. Stranski poudarek za stikanje ni primeren. V rimo se morajo postavljati besede, ki imajo v stavku poseben pomen ali poudarek. Ta nauk je prevzela tudi Janežič-Sketova slovnica.

Breznik je menil, da je zlasti zadnja Stritarjeva zahteva prestroga. Bržčas mu ne bomo pritrdili, saj ima odmev svoj pomen le takrat, kadar odmeva kaj tehtnega, sicer je le prazen zven. O stranskem poudarku Breznik ne govori. Za čistost rime postavlja v Slovnici 1934 samo tole pravilo: Ujemati se morajo samoglasniki in soglasniki, začeni od naglašene samoglasnika. Pri čistih stikih se morajo ujemati široki samoglasniki s širokimi in ozki z ozkimi ter polglasniki s polglasniki. Potemtakem Breznik (in za njim Slovnica 1947) ne prepoveduje rimanja kratkega vokala z dolgim, čeprav so vsi zgledi tako izbrani, da nimajo takega stikanja. Breznik v Slovnici tudi ni ponovil trditve v izvestju, da je za stik dovoljeno jemati izreko samoglasnikov po različnih narečjih; n. pr. *Veliki se zbor je sešel, jaz sem na strani sedel* ima po njegovem čisto rimo, saj bi se na vzhodu reklo *sešew, sedew*, na zahodu pa *sešù, sedù*. Najbrž se je pozneje ustrašil posledic za knjižno izreko.

Potemtakem zadeva z rimanjem le še ni do kraja razčiščena in pesniki imajo vso pravico, terjati od slovničarjev, naj jim natočijo čistega vina. Kako naj se izogibajo napakam, če pa ni docela dognano, kaj je dovoljeno in kaj ne. Po zgoraj obravnavani rabi naših najboljših pesnikov do vključno moderne in po dognanjih slovenskega pravorečja bom skušal dati rimajočim nekaj nasvetov. Le-ti nikakor niso mišljeni kot oster ukaz ali kánon, marveč kot prijateljsko vodilo tistim, ki si ga žele. Upoštevali ga bodo, kadar bodo hoteli varno jadrati, a če ga ta ali oni pesnik ne bo hotel, bo že sam vedel, zakaj ne. Dognanja bi lahko takole postavili:

1. Slovenska rima je za uho, ne za oko, je akustična in ne grafična.
2. Stikanje v stranskem poudarku pozna narodna pesem, dosti ga je rabil tudi Prešeren. To je že dovolj opravičila, da se lahko dovoli, seveda ne smemo v tem pretiravati: *déklìcà — neusmiljenà; dnà — vsákegà*. Slabše menda tudi ni stikanje z dolgim vokalom *hiti — neučákani*.

3. Kratka in dolga *i, u* se lahko stikata: *ptič — grič; dúh — krùh*.

4. Isto velja za dolge in kratke dvoglasnike: *kráj — máj; dál — práv*; rimanje kratkega in dolgega *a* nekoliko moti v zaporednih rimah, sicer pa menda ne: *ràd — sád; bràt — grád*.

5. Dolga *o* in *e* se nikoli ne stikata s kratkima.

6. Dolga široka ali ozka *o, e* se smeta rimati samo z enakim vokalom. Prav je *vóda — pòda; vóz — kós; rēkla — tēkla; pēč — réč*. Napačno *vòda — sòda; móra — zòra; móž — kòž; tēta — svēta; vèč — réč*.

7. Polglasnik se rima samo s polglasnikom: *ves — kes*. Takih rim je zelo malo. Polglasnik v diftongu (isto velja za *e* iz jata, recimo v opisnem deležniku III. glagolske vrste) se po pogovorni izreki lahko izgovarja *-u* ali *-ou* in tako tudi rima: *prišèl — imèl; prišèl — v snù; prišèl — domòv*. Predaleč bi segel, kdor bi tak izgovor posplošil pri vseh dvoglasnikih, n. pr. *nòsil — òsel; poslál — domòv*. Sicer rad priznam, da bi bilo treba to poglavje še razbistriti.

8. Srednji in trdi *l* se ne rimata. Prav je: *sil* — *krokodil*; *jemal* — *piščal*; prav tudi *podil* — *siv*; *dal* — *pav*; napačno *skal* — *dal*.

9. Zveneči konzonanti se rimajo z nezvenečimi, kadar so na koncu besede ali pred nezvenečim soglasnikom, ker imajo v tej poziciji skorajda enak izgovor: *mož* — *kož*; *mraz* — *nas*; *mlad* — *tat*; *krog* — *stok*.

10. Zaradi slušne podobnosti se stikata *ér* in *ír*: *mír* — *večér*.

11. Kjer ima SP ali pa narečje poudarne dvojnice, jih pesnik sme uporabiti.

12. Zdi se, da imamo slušni vtis popolnega odmeva tudi v primerih, kjer se stikanje ne ujema v vseh konzonantih: *tiho* — *vzdihov*; *homcu* — *soncu*; *po potih* — *peroti*; *vroča* — *naročja*; *vešče* — *pleše* ipd.

Silva Trdina

KAKO SODIJO O KNJIGAH...

Od vsepovsod slišiš, da današnji dijak nima smisla za literaturo, da ne ceni in ne ljubi knjige, da rajši »spoznava« romane z dveurnim gledanjem filma, kot da bi se »mučil« z branjem tedne in mesece. To je prav lahko ugotavljati in prav lahko je tudi obsojati profesorje, da ne znamo tega zatreti. Kje so pa kakšni nasveti?

Možnosti, kako vzbuditi v dijaku ljubezen do knjige in branja, je veliko. Prvi in neizpodbitni pogoj je pač profesorjeva lastna ljubezen do literature, kajti samo to, kar je v nas, lahko damo drugim, in čim več je v nas, tem več lahko damo. Pa niti samo naša ljubezen do knjige ne zadostuje; profesor si mora znati pridobiti tudi dijakovo naklonjenost, kajti človek sledi le tistemu, ki ga ima rad, in le tistega posnema. Kdor pa ima to dvoje, lahko z gotovostjo računa z uspehom. Ljubezen in spoštovanje do knjige bo vzgajal nehote pri vseh urah, tudi pri slovniških.

Toda to so samo pogoji, kaj pa sredstva?

Kot suplentka sem nekoč prisostvovala pouku prof. dr. Ivana Grafenauerja v nekem višjem gimnazijskem razredu. Zelo sem se veselila te ure. Zanimalo me je pač, kako razlaga literaturo naš prvi (in še do danes edini) avtor zakonito odobrene srednješolske literarne zgodovine. Dijaki so vso uro brali neki Jurčičev roman; če se ne motim, je bila »Hči mestnega sodnika«. Razočarana sem se vračala domov; bila sem prepričana, da s to uro nisem pridobila nič. Danes, po toliko letih profesorske prakse, pa vem čisto drugače: pri tisti uri sem pridobila ogromno! Z dijaki moramo brati. *Samo z branjem jih bomo naučili branja. Samo z branjem jim bomo približali knjigo.*

V nižjih razredih se zdi profesorju še samo po sebi razumljivo, da tolmači pravljico dijakom tako, da jo z njimi tudi prebere, in prav tako razlaga pripovedko ob zgledu pripovedke in basen ob zgledu basni. Ko pridemo v višjo, za branje ni več časa. Preberemo še pesem, odlomek iz romana, prizor iz tragedije in mislimo, da smo s tem naučili dijake spoznavati oblike, ki so dosti težje od pravljice, pripovedke in basni. Potem pa hočemo, da bero dijaki kot obvezno domače berilo, epe, novele.